

გიული ალასანია

# სტადიების კრებული

III



საქართველოს უნივერსიტეტის  
ბ ა მ ო მ ს ე მ ლ ო ბ ა

**რედაქტორი**

გონელი არახამია

**ყდის დიზაინი**

ნინო სუარიძე

**კომპიუტერული უზრუნველყოფა**

ნინო სუარიძე

ქართული გამოცემა © საქართველოს უნივერსიტეტის  
გამომცემლობა, 2023

მისამართი: კოსტავას ქ. 77, თბილისი 0171, საქართველო.  
ტელ.: 032 2 55 22 22

ყველა უფლება დაცულია. ამ წიგნის არცერთი ნაწილი არანაირი ფორ-  
მით ან საშუალებით არ შეიძლება გამოყენებული იქნეს გამომცემლის  
წერილობითი ნებართვის გარეშე

ISBN 978-9941-9844-5-7

დაიბეჭდა საქართველოში.

# სარჩევი

## ს ტ ა ტ ი ე ბ ი

|                                                                                                                                                |     |
|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| თურქ-სელჩუკებთან ქართველების ურთიერთობების<br>ადრეული გამოცდილება.....                                                                         | 9   |
| FROM THE EARLY EXPERIENCE OF RELATIONS BETWEEN<br>GEORGIANS AND TURK-SELJUKS.....                                                              | 23  |
| ქართველი მეფეების საგარეო პოლიტიკის ისტორიიდან<br>მე-14 საუკუნის პირველ ნახევარში.....                                                         | 36  |
| საქართველო-ეგვიპტის დიპლომატიური ურთიერთობების<br>ისტორიიდან XIII-XIV საუკუნეში.....                                                           | 60  |
| THE HISTORY OF DIPLOMATIC RELATIONS BETWEEN<br>THE GEORGIAN KINGDOMS AND EGYPTIAN SULTANATE DURING<br>THE THIRTEENTH-FOURTEENTH CENTURIES..... | 74  |
| საქართველოს დამოუკიდებლობის საკითხი გიორგი<br>ბრწყინვალის მეფობაში.....                                                                        | 86  |
| LEVEL OF INDEPENDENCE IN GEORGIA THROUGHOUT THE 14TH<br>CENTURY.....                                                                           | 118 |
| GEORGIA AND POLAND IN ANTI-OTTOMAN COALITIONS.....                                                                                             | 147 |
| ერთ კონკრეტულ მაგალითზე ისტორიის გადაწყვერის<br>აუცილებლობის შესახებ (სულთანი და ხალიფა).....                                                  | 167 |
| ISLAM AND RELIGIOUS EDUCATION IN TURKEY .....                                                                                                  | 188 |
| თურქეთის რესპუბლიკა საგარეო პოლიტიკის ახალი<br>გამოწვევების წინაშე (ისტორიოგრაფიული მიმოხილვა).....                                            | 211 |
| სახელმწიფოს და რელიგიის ურთიერთობა თურქეთის<br>რესპუბლიკაში.....                                                                               | 238 |
| SOME TENDENCIES OF THE FOREIGN POLICY OF TURKEY.....                                                                                           | 275 |

|                                                                                              |     |
|----------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| INTERNATIONAL COOPERATION AS A STRATEGY OF FIGHTING AND PREVENTION TERRORISM IN GEORGIA..... | 308 |
|----------------------------------------------------------------------------------------------|-----|

|                                                                         |     |
|-------------------------------------------------------------------------|-----|
| TURNING POINTS: IN SEARCH OF A POST-COLD WAR GLOBAL SECURITY ORDER..... | 336 |
|-------------------------------------------------------------------------|-----|

## **რ ე ც ე ნ წ ი ე ბ ი**

|                                                             |     |
|-------------------------------------------------------------|-----|
| ორი განსხვავებული ხედვა სამხრეთ კავკასიის კონფლიქტებზე..... | 349 |
|-------------------------------------------------------------|-----|

|                                                                                                                                              |     |
|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| SOME NOTES ON MANANA SANADZE'S MONOGRAPH: "CHRONOLOGY OF GEORGIAN KINGS AND PATRICIANS OF THE ANCIENT PERIOD AND THE EARLY MIDDLE AGES"..... | 388 |
|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|

|                                                           |     |
|-----------------------------------------------------------|-----|
| ერთი ეპიზოდური პროფესორ გივი წულაიასთან დაკავშირებით..... | 397 |
|-----------------------------------------------------------|-----|

|                                                 |     |
|-------------------------------------------------|-----|
| თურქეთის საშინაო პოლიტიკა 1980-2011 წლებში..... | 410 |
|-------------------------------------------------|-----|

|                                           |     |
|-------------------------------------------|-----|
| აკადემიური გამოცემის საუკეთესო ნიმუშ..... | 419 |
|-------------------------------------------|-----|

|                                                                                                           |     |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| GEORGIA IN THE 3 <sup>RD</sup> - 5 <sup>TH</sup> CENTURIES. HISTORY OF THE ROYAL FAMILY OF CHOSROIDS..... | 426 |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|

|                                                                     |     |
|---------------------------------------------------------------------|-----|
| საქართველო III-V საუკუნეებში. ხოსროვანთა სამეფო სახლის ისტორია..... | 429 |
|---------------------------------------------------------------------|-----|

## **ჩ ე მ ი კ თ ლ ე გ ე ბ ი**

|                           |     |
|---------------------------|-----|
| ღვაწლმოსილი მეცნიერი..... | 433 |
|---------------------------|-----|

|                                  |     |
|----------------------------------|-----|
| ჩვენი კოლეგა კარლო ტაბატაძე..... | 440 |
|----------------------------------|-----|

|                                       |     |
|---------------------------------------|-----|
| აკადემიკოსი კონსტანტინე წერეთელი..... | 451 |
|---------------------------------------|-----|

|                       |     |
|-----------------------|-----|
| ლიანა დავლიანიძე..... | 459 |
|-----------------------|-----|

|                                           |     |
|-------------------------------------------|-----|
| მამისა ბერძნისვილი, ლიანა დავლიანიძე..... | 465 |
|-------------------------------------------|-----|

|                     |     |
|---------------------|-----|
| დევი კაციტაძე ..... | 472 |
|---------------------|-----|

|                              |     |
|------------------------------|-----|
| აკადემიკოსი სერგი ჭიჭია..... | 476 |
|------------------------------|-----|

|                                                          |     |
|----------------------------------------------------------|-----|
| რევაზ კიკნაძის 95 წლისთავის გამო (მეცნიერის ღვაწლი)..... | 481 |
| ჩემი მეგობარი და კოლეგა გოჩა ჯაფარიძე.....               | 491 |

## **გიული ალასანიას ნაშრომზე გამომქვეყნებული**

### **რ ე ც ე ნ ზ ი ე ბ ი**

|                                                                   |     |
|-------------------------------------------------------------------|-----|
| ქართული თურქოლოგიის ახალი ფურცელი<br>(ავტორი: მარიკა ჰიქია) ..... | 497 |
|-------------------------------------------------------------------|-----|

|                                                                                                                                                                                       |     |
|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| THE RELATIONS BETWEEN PRE-ISLAMIC TURKS AND<br>GEORGIANS FROM THE THIRD TO THE NINTH CENTURY<br>A HISTORY OF BIZANTINE-PERSIAN POLITICS IN THE CAUCASUS<br>(BY GOCHA DJAPARIDZE)..... | 501 |
|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|

|                                                                                                                                                                                    |     |
|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| THE RELATIONS BETWEEN PRE-ISLAMIC TURKS AND<br>GEORGIANS FROM THE THIRD TO THE NINTH CENTURY<br>A HISTORY OF BIZANTINE-PERSIAN POLITICS IN THE CAUCASUS<br>(BY NANI GELOVANI)..... | 507 |
|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|

|                                                                                                                                                                                      |     |
|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| THE RELATIONS BETWEEN PRE-ISLAMIC TURKS AND<br>GEORGIANS FROM THE THIRD TO THE NINTH CENTURY<br>A HISTORY OF BIZANTINE-PERSIAN POLITICS IN THE CAUCASUS<br>(BY MZIA SURGULADZE)..... | 512 |
|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|



# სტატისტიკა



# თურქ-სელჩუკებთან ქართველების ურთიერთობების ადრეული გამოცდილება

„ქართლის ცხოვრების“ ე.წ. „მატიანე ქართლისას“ მონაკვეთი სანდოობის მაღალი ხარისხით გამოირჩევა. აქ საქართველოს XI საუკუნე განსაკუთრებით დეტალურად არის გადმოცემული. საყურადღებოა მემათიანის თანადროული, ან მასთან დაახლოებული დროის მონაცემები. მიუხედავად ამისა, დასახელებულ წყაროში ზოგიერთ შემთხვევაში შეინიშნება მცირე უზუსტობები, რაც ზოგჯერ გამოწვეულია ავტორის სურვილით შეაღამაზოს რეალური ვითარება. მოტანილი ინფორმაციის შემოწმების და დაზუსტების შესაძლებლობას უცხოურ წყაროებთან შედარება იძლევა.

ბაგრატ IV-ის მეფობა პირობითად ორ პერიოდად შეიძლება გაიყოს: მეფის მცირეწლოვნების დროს, როდესაც ქვეყანაში ძლიერია ოპოზიცია, განსაკუთრებით, ლიპარიტ ბაღვაში, რომელიც მეფესთან დაპირისპირებაში ბიზანტიის მხარდაჭერით ხშირად აღწევს წარმატებას და რეალურად მართავს ქვეყანას, ან მის დიდ ნაწილს. იმ დროს მეფე ბაგრეტი, რომელსაც მემათიანე „აფხაზთა და ქართველთა მეფეს“ უწოდებს, იბრძვის ხელისუფლების მოსაპოვებლად, ან იმყოფება ტყვედ ბიზანტიის მეფესთან, ან არის დამარცხებული და შეხიზნული დასავლეთ საქართველოში უკეთესი დროის მოლოდინში. და მეორე, როდესაც პოლიტიკური არენიდან გადის ლიპარიტ ბაღვაში, მეფე იკრებს ძალას, ახერხებს საქართველოს დიდი ნაწილის გაერთიანებას, აგვარებს ურთიერთობას ბიზანტიასთან, უწევს წინააღმდეგობას ახალ თავდამსხმელს, თურქ-სელჩუკებს.

საქართველოში სელჩუკი სულტნის ალფ-არსლანის გამოჩენის შესახებ „მატიანე ქართლისას“ შემდეგ ცნობას გვაწვდის:

„ამის მეფობისა ჟამთა შინა გამოვიდა სულტანი არფასარან, მეფე სპარსეთისა, დასხმის გუარად. უგრძნეულად მოვიდა და

შემუსრა კანგარი და თრიალეთი, და დღესა ერთსა მარბიელმან მისმან მიუწია ყუელისყურსა, გარდავიდა შავშეთს, კლარჯეთს და ტაოს ვიდრე ფანასკერტამდე. და მასვე დღესა ჩამოუწია თორს და ღვვისწევს, და თვთ დადგა თრიალეთს სამ დღე.

რამეთუ მას ჟამსა მომავალი იყო მეფე ტაოთ, და თანა ჰყვანდეს დედა, და დაჲ, და ძე მისი გიორგი; დადგრომილ იყვნეს ხეკრებულთა. და აყრისა მისისა ჟამსა მოუჭდა ლაშქარი სულტანისა; მოვიდეს და წარმოადგეს ქედსა ზედა. ხოლო იგინი ჩამოესწრნეს ქართლს. წავიდეს ჯავახეთს და მოადგეს ახალქალაქს, რამეთუ მესხნი აზნაურნი და ზემოსა კერძისანი ძლიერად დგეს ახალქალაქს, და ბრძოდეს სამ დღე, რამეთუ არა ზღუდითა მტკიცითა იყო ახალქალაქი, ვერღარა დაუდგმიდეს ბრძოლათა ძლიერთა, აღიჭურნეს მყოფნი ქალაქისანი, და განახუნეს კარნი, და შევიდეს ქალაქად თურქნი და ტყუე ყვნეს ურიცხუნი სულნი ქრისტიანეთანი; აღიღეს განძი და ტყუე ძლიერი და შეიღება ახალქალაქი სისხლითა.

და მოუვლინა ახალქალაქით მოციქული სულტანმან ბაგრატ მეფესა; აჰკიდა მზახობა და სთხოვა დისწული ცოლად. და მიიქცა სულტანი ანისად, შემუსრა და წაიღო ანისი, მოსრნა და ტყუე ყვნა ურიცხუნი სულნი, და წარვიდა ქუეყანად თვსად სპარსეთად. და ანისი წარუღო ბერძენთა და მისცა მანუჩას, ძესა აბულასგარისსა.

ხოლო დისწული ბაგრატისი, რომელსა ითხოვდა სულტანი, იყო ძმისწული სომეხთა მეფისა კვრიკესი. სთხოვა ბაგრატ და არა მოსცა სომეხთა მეფემან. მიგზავნა ბაგრატ მოციქულად დიდ-ძალად ერისთავი ვარაზ-ბაკურ გამრეკელი. იბირნა კაცნი სომეხთა მეფისანიცა, და სამშულდეს შემომავალი სომეხთა მეფე კვრიკე და ძმაჲ მისი სუმბატ შეიპყრეს ქუეშის ჭალასა, და აცნობეს ბაგრატს. და წარვიდა ქვაჭურელთაჲთ მსწრაფლ, და მოგუარნეს პერობილნი კლდეკართა ქუეშე. სთხოვა სამშულდე და არა მოსცეს, რამეთუ ერთი ძმა მათი ადარნასე შესრულ იყო სამშულდეს. ხოლო მიიყვანეს სამშულდეს და ამართეს ძელი, და გასუეს სომეხთა მეფე კვრიკე სამ დღე; ითხოვეს მშუდობა და მოსცეს სამშულდე. ხოლო მოსრულ იყვნეს ორნი ერისთავნი სომეხთა მეფისანი: ლუკიის ერისთავი და კაქვაქარისა. აძლევდა და მოსცემდა სამთა ციხეთა სუმბატ, ძმაჲ კვრიკესი: ოფრეთს და კოშკსა და ვარზაქარსა.

ხოლო შეეწყალნეს ბაგრატ მეფესა: მისცნა და უთავისუფლნა ყოველნი ციხენი თვნიერ სამშვლდისა: და არცა სხუანი ციხეთა უფალნი, კაცნი დიდებულნი, შემოუშუნა, არამედ სამშვლდე ოდენ იურვა სახლად თვსად, და ეგრეთვე ჰმონებდეს სომეხნი. ხოლო დიდმან ბაგრატ მეფემან გაათხოვა ასული თვსი მართა და შერთო ბერძენთა მეფესა, „ხოლო შემდგომად ამისა გაათხოვა დისწული თვსი და შერთო სპარსთა მეფესა, სულტანსა“ (ქართლის ცხოვრება, 1996, გვ. 236).

როგორც ცნობიდან ირკვევა, თვით ბაგრატი სულტანს არსად არ შებრძოლებია. მიუხედავად ამისა, სულტანი, მას შემდეგ, რაც „შევიდეს ქალაქად თურქნი და ტყუე ყვნეს ურიცხუნი სულნი ქრისტიანეთანი, აღიღეს განძი და ტყუე ძლიერი, და შეიღება წყალი ახალქალაქისა სისხლითა“, თვითონ გამოდის ზავის დადების ინიციატორად, ამასთანავე დამარცხებული მხარისაგან არაფერს ითხოვს გარდა ბაგრატის დისწულისა, რომელსაც ცოლად შეირთავს – „აჰკიდა მზახობა“. საეჭვოა, რომ სულტანმა მთელი ეს ბრძოლები მხოლოდ ბაგრატის დისწულის შესართავად ჩაატარა. ჩნდება აგრეთვე შეკითხვა: რატომ უნდა შემდგარიყო ეს ქორწინება უსათუოდ ბაგრატის მონაწილეობით?

როგორც ირკვევა, ყველა წყარო არ არის ერთსულოვანი ამ საკითხებში და ქორწინების შეთანხმებაზეც განსხვავებული ცნობები არსებობს. ქართველი მემკვიდრისაგან განსხვავებული ცნობა აქვს, მაგალითად, XII საუკუნის სომეხ ავტორს, მათეოს ურჰაეცის. მისი გადმოცემით, ალფ-არსლანის „უმარმაზარი ჯარი სისხლის მსურველი გარეული ცხოველის მსგავსად დაიძრა და პირდაპირ სომხეთში მოვიდა. ალფ-არსლანი ურიცხვი ჯარით ალუვანის ქვეყანაში შევიდა, დახოცა და დაატყვევა ხალხი. არავის ძალუძს იმის გადმოცემა, თუ რა ზიანი და ხოცვა მოუტანა მან ქრისტიანებს. სულტნის ურიცხვი ჯარით დაიფარა ველები და ამგვარი მოქმედების შემდეგ სულტანმა ალუვანის მეფეს გურიგეს (ე.ი. კვირიკეს – გ.ა.) წერილი გაუგზავნა და ცოლად მისი ქალიშვილი მოსთხოვა. მეფე შიშის გამო დათანხმდა და მათ შორის მუდმივი ზავი დაიდო და დიდი მეგობრობა დამყარდა. ალფ-არსლანმა დავით უმიწაწყლოს შვილს, ალუვანთა მეფე გორიგეს

კეთილგანწყობით და საჩუქრებით მისი ქალაქ ლორესაკენ გზა დაულოცა. შემდეგ დიდი ჯარით საქართველოში შევიდა და ხალხს ხოცვა და მონობა არგუნა. შემდეგ ჯავახად წოდებულ ადგილას ჩავიდა, იქ ჯარი განალაგა და ახალქალაქს ალყა შემოარტყა და ძლიერი თავდასხმა განახორციელა“ (მათეოსი, 2000, გვ. 118).

როგორც ვხედავთ, ავტორის ცნობით, სულტანი ჯერ ქვემო ქართლში შეიჭრა, რომელსაც იმ დროს სომხური დინასტია მართავდა, და მის მეფეს, კვირიკეს, მოსთხოვა ქალი, რომელიც ამასთანავე არა მეფის ძმისშვილი, როგორც ამას „მატიანე ქართლისა“ გადმოგვცემს, არამედ მეფის საკუთარი შვილი იყო, ხოლო შემდეგ გაემართა ქართლისაკენ.

XIII ს-ის სომეხი მემატიანე, ვარდანი, ადასტურებს უკანასკნელ ცნობას, ამასთანავე ქართველი მემატიანისაგან განსხვავებულ ზოგიერთ დეტალს ამატებს: „მოვიდა ტულრილის ბიძაშვილი ალფ-არსლანი და ააოხრა 24 გავარი. ის იყო სულტნის მხედართმთავარი და მისი სიკვდილის შემდეგ თვითონ გახდა სულტანი. შემდეგ (ალფ-არსლანი) ხელმეორედ მოვიდა 100000 კაცით, აიღო ახალქალაქი, რომელიც ქართულად ახალ ქალაქს ნიშნავს და სამშვილდე, ცოლად მოიყვანა კვირიკე მეფის ასული, ქართველთა მეფის დის-შვილი“ (შოშიაშვილი, კვაჭანტირაძე, 2002, გვ. 123).

როგორც ვხედავთ, ამ ცნობის მიხედვით, სულტანმა ახალქალაქთან ერთად სამშვილდეც აიღო. სომეხი ავტორის ცნობით, სულტანმა ცოლად კვირიკეს შვილი და არა ძმისშვილი შეირთო.

XIII ს-ის სპარსელი ისტორიკოსის ჰამდალაჰ მუსტოუფი ყაზვინის გადმოცემით სელჩუკმა სულტანმა ჯერ საქართველოში ილაშქრა: „სულტანმა ალფ-არსლანმა საქართველოზე გამოილაშქრა. ბრძოლის შემდეგ იმ ადგილის მმართველმა ბაგრატ გრიგორის ძემ სულტანთან ზავი დასდო. საქართველოს ზოგი ამირათაგანი სულტანს ტყვედ ჩაუვარდა, ზოგმა მუსლიმანობა მიიღო. სულტანი გაემართა არმენიის დასაპყრობად და იმ ადგილის მეფესთან ზავი დასდო და მისი ქალი ცოლად ითხოვა. რამდენიმე ხნის შემდეგ სულტანი გაეყარა მას და ნებამ ოლ-მოლქს უბრძანა აეყვანა ის ცოლად. ნებამ ოლ-მოლქს იმ ქალისაგან შვილები ეყოლა. ხოჯა აჰმედი იმ ქალისაგან იყო“ (ფუთურიძე, ფუთურიძე, 1937, გვ. 23).

ქართველი მეფის, ბაგრატის, მონაწილეობას აღნიშნულ ქორწინებაში ირიბად ადასტურებს XIII ს-ის ისპაჰანელი ავტორის ბონდარის ცნობაც, რომლის მიხედვითაც, ალფ-არსლანმა „აფ-ხაზთა მელიქი ბაგრატ გიორგის ძე აიძულა ზავის ჩამოსაგდებად მასთან თავისი ქალიშვილი დაექორწინებინა, საჩუქრები მიიღო და შეიწყალა. შემდეგ ქართველთა დედოფალთან განქორწინდა და ნიზამ ულ-მულქთან დააქორწინა“ (შენგელია, 1968, გვ. 226).

XIII ს-ის სირიელი მემატიანის ბარ ჰებრეის ცნობით, 1066 წელს იბერიელების და აბხაზთა მეფე ბაგრატის დის ქალიშვილი ცოლად მოუყვანეს სულტან ალფ-არსლანს და მან გამართა საქორწილო სუფრა მისთვის ქალაქ ჰამადანში. ცოტა ხნის შემდეგ მას გაეყარა და დანიშნა იგი თავის ერთ-ერთ დიდებულზე (Budge, 1932, გვ. 218).

XIII ს-ის არაბმა მემატიანემ იბნ ალ-ასირმა არაფერი იცის სხვა წყაროებში მოხსენიებული ქორწინების შესახებ. მისი ცნობით, სულტანი ქ. რეიდან გამოემართა 456 წლის რაბი ულ-ეველში (1064) და აზერბაიჯანისაკენ გაემართა, ჩავიდა მარანდში, სადაც მასთან ერთ-ერთი თურქმენი ემირი თულთეგინი მივიდა, რომელიც ხშირად იბრძოდა რუმების წინააღმდეგ მასთან ერთად მისი თანატომელებიც იყვნენ, რომლებიც ჩვეული იყვნენ საღვთო ომს და ის მხარე კარგად იცოდნენ და მეგზურობა შესთავაზეს. მათ მიაღწიეს ნახიჭევანს, მოამზადეს გემები არაქსზე გადასასვლელად. აქ მას აცნობეს არეულობის შესახებ აზერბაიჯანში მდებარე ხოისა და სალმასში. სულტანმა მათ წინააღმდეგ ხორასანის გამგებელი გააგზავნა, რომელმაც ისინი მორჩილებაში მოიყვანა, რის შემდეგაც ისინიც სულტნის ჯარს შეუერთდნენ. შეგროვდნენ ურიცხვი რაოდენობის მეფეები და ჯარი. როდესაც დაასრულა ჯარის და გემების შეკრება, ალფ-არსლანი კურჯთა ქვეყნისაკენ გაემართა, ხოლო თავის ნაცვლად ჯარის მეთაურად თავისი ვაჟი მელიქ შაჰი და თავისი ვეზირი ნიზამ ულ-მულქი დანიშნა... აქ იხსენიება ზოგიერთი ციხე-სიმაგრე, რომელთა აღება მოახერხეს მელიქშაჰმა და ნიზამ ულ-მულქმა, შემდეგ კი გადმოცემულია ახალქალაქისთვის (ა'ალლიალ ფორმით) ბრძოლა და ქალაქის დაწვა 456 წლის რაჯაბის თვეში (1064 წლის ივნისს), რის შემდეგაც, ავტორის ცნობით, თურქ-სელჩუკები ყარსისა და ანისისაკენ

გაემართნენ. „და მისწერა მას კურჯთა მეფემ დაზავების შესახებ, და მან მასთან ზავი დასდო იმ პირობით, რომ ის ყოველწლიურად მას ჯიზიას გადაუხდიდა და ის დათანხმდა“ (Ибн ал-Асир, 1940, გვ. 118-121).

ცნობა ქართველი მეფის მიერ ჯიზიის გადახდის ვალდებულების შესახებ არის სადრ აბულ ჰასან ბენ ნაშრ ბენ ალი ალ-ჰუსეინის ნაშრომშიც „სელჩუკთა სახელმწიფოს ისტორია“, რასაც XVII ს-ის თურქი ავტორი მუნეჯიმ ბაშიც იმეორებს (შენგელია, 1968, გვ. 225).

სამეცნიერო ლიტერატურაში აღნიშნული ფაქტები ასევე განსხვავებულად არის გადმოცემული. თავის დროზე ი. ჯავახიშვილმა შეადარა ერთმანეთს მათეოს ურჰაეცის, ჰამდალაჰ ყაზვინის და ქართველი მემათიანის ცნობები და მივიდა დასკვნამდე, რომ უპირატესობა უნდა ქართველ ისტორიკოსს მიენიჭოს, ვინაიდან „მატიანე ქართლისაის“ ეს შემთხვევა ისე დაწვრილებით და ზედმიწევნით აქვს მითითებული“ (ჯავახიშვილი, 1982, გვ. 153-154).

ნ. შენგელია ასევე სანდოდ მიიჩნევს ქართული წყაროს ცნობას. მკვლევარი აღნიშნავს, რომ ბაგრატ მეფემ ჯერ თავისი საქმეები მოაგვარა სომეხთა მეფესთან და მერე თავისი სიძე დაიყოლია, მისი დისწული მიეცა სულტნისათვის (შენგელია, 1968, გვ. 156).

მ. ლორთქიფანიძის ვარაუდით, ახალქალაქის ალების და ქალაქის დაწვის შემდეგ, მიუხედავად მიღწეული წარმატებისა, სულტანმა არ განაგრძო საქართველოს დასაპყრობად ბრძოლა. შეიძლება გაწეულმა დიდმა წინააღმდეგობამ დააფიქრა ის. მან ახალქალაქიდან მოციქული გაუგზავნა ბაგრატს და დამოყვრება შესთავაზა – დისწული სთხოვა ცოლად. ამასთანავე სულტანი ანისს გაბრუნდა...“ (ლორთქიფანიძე, 1973, გვ. 197-198).

ნ. ასათიანის აზრით, 1064 წელს თურქებმა მოითარეშეს სამხრეთ საქართველო, „აიღეს ჯავახეთის ახალქალაქი, გაძარცვეს და დიდძალი მოსახლეობა ამოხოცეს. თურქებმა მოაოხრეს, აგრეთვე, შავშეთი, კლარჯეთი, ტაო. გადმოგვცემენ, რომ დახოცილთა სისხლით მტკვარი წითლად იყო შეღებილი. თურქები ამჯერად დაზავების გარეშე გაეცალნენ საქართველოს“ (ასათიანი, 2004, გვ. 156).

თ. ბერაძე და მ. სანაძე მიიჩნევენ, რომ ალფ-არსლანი 1064

წელს სომხეთის გავლით შემოიჭრა საქართველოში. თურქთა მარბიელმა რაზმებმა ტაო, შავშეთი, კლარჯეთი, თრიალეთი ააოხრეს, ხოლო სელჩუკთა მთავარი ლაშქარი ალფ-არსლანის სარდლობით ჯავახეთში ახალქალაქს მოადგა. ქართველები ბრძოლაში დამარცხდნენ და სელჩუკები ახალქალაქში შეიჭრნენ, სადაც დიდძალი ნადავლი და ტყვე იგდეს ხელთ... ახალქალაქიდან ალფ-არსლანმა ბაგრატ IV-ს ელჩი გაუგზავნა და ცოლად მას დისწული სთხოვა, რომელიც ტაშირ-ძორაკეტის მეფის კვირიკეს ძმისწულიც იყო და კვირიკეს სამეფო კარზე იმყოფებოდა...“ (ბერაძე, სანაძე, 2003, გვ. 132-133).

განსახილველ საკითხს ეხებიან თურქი მკვლევარებიც. იაშარ ბედირჰანი წყაროებსა და სამეცნიერო ლიტერატურაზე დაყრდნობით აღნიშნულ ფაქტებს ასე გადმოსცემს: სულტანი რეიდან 22 თებერვალს გამოემართა, მერენდში შევიდა... თულთეგინმა, რომელიც კარგად იცნობდა იქაურ მიდამოებს, სულტანს შეატყობინა, რომ ურწმუნო ქართველები არ ისვენებდნენ და ჯანყდებოდნენ. სულტანმა მიიღო გადაწყვეტილება, შეჭრილიყო საქართველოში, მაგრამ ჯერ ჩაახშო აჯანყება ხოიში და სალმასში, შემდეგ კი არმენიისაკენ დაიძრა, გადავიდა მდ.არაქსზე და ჯარი ორ ნაწილად გაყო. ჯარის ერთი ნაწილი 13 წლის მელიქ-შაჰს გადასცა, თვით კი „ხაზართა ქვეყნისაკენ“ დაიძრა. შემდეგ ავტორი ამბობს, რომ ალფ-არსლანის ეს გრანდიოზული ჯარი სომხეთში შეიჭრა და იქაურობა მოკლე დროში დაიპყრო. შემდეგ იგივე ავტორი ახსენებს აფხაზ-ქართლის სამეფოს აღმოსავლეთით მდებარე მეზობელ ერთეულს, რომელიც შირაქის ბაგრატიდებს გამოეყო, ტაშირის ბაგრატიდების სამეფოს, რომლის ცენტრი ლორე იყო, სადაც დასაწყისში გურგენ II (1048-1089) მართავდა. ავტორის აზრით, ალფ-არსლანი თრიალეთში შევიდა, შავშეთი აიღო, კლარჯეთში გადავიდა, რის შემდეგაც სომხეთის ჩრდილოეთით დაიძრა, ხელში ჩაიგდო ყარსი და ანისი. მანასკერტიდან ისევ თრიალეთში დაბრუნდა და ახალქალაქი აიღო. ოთხ თვეში 7 ქალაქი, 20-ზე მეტი ციხე დაიპყრო. აქვე მათეოს ურჰაეცის ცნობაზე დაყრდნობით, აღნიშნულია, რომ სულტანმა გაგზავნა ელჩობა ბაგრატ IV-სთან, ხოლო, მეორე მხრივ, აღვანის მეფის გორიკეს (იგულისხმება